

HOZIRGI TA'LIM TARBIYA JARAYONIDA O'QUVCHILARNI MUSTAQIL FIKRLASHGA O'RGATISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK METODLARI

Muxtorova Muxlisa Shavkat qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalish
i 3- bosqich talabasi

Email: Muxtorovamuxlisa50@gmail.com

Ibodullayeva Mahliyo Ikrom qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
3- bosqich talabasi

mahliyo20050105@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17339495>

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish masalalari yoritilgan. Mustaqil fikrlashni rivojlantirishda interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ijodiy topshiriqlar va muammoli vaziyatlardan foydalanishning ahamiyati ilmiy asoslangan. Maqolada o'quvchilarning mustaqil tafakkurini qo'llab-quvvatlashda o'qituvchining roli ham alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: mustaqil fikrlash, boshlang'ich sinf, pedagogik metodlar, interfaol metod, kreativlik.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы использования современных педагогических методов в процессе формирования навыков самостоятельного мышления у учеников начальных классов. Обоснована роль интерактивных методов, информационно-коммуникационных технологий, творческих заданий и проблемных ситуаций. Особое внимание уделяется роли учителя в поддержке самостоятельного мышления учащихся.

Ключевые слова: самостоятельное мышление, начальная школа, педагогические методы, интерактивные технологии, креативность.

Abstract: This article examines the use of modern pedagogical methods in developing independent thinking skills among primary school students. The significance of interactive methods, information and communication technologies, creative tasks, and problem-based learning in fostering critical and independent thinking is discussed. The teacher's role in supporting students' independent reasoning is also highlighted.

Keywords: independent thinking, primary school, pedagogical methods, interactive teaching, creativity.

Bugungi kunda ta'lim tizimida asosiy vazifalardan biri o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashish va ijodiy faoliyat ko'nikmalarini shakllantirishdir. Ayniqsa, boshlang'ich sinflar bosqichida qo'yilgan poydevor keyingi ta'lim bosqichlari uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning dunyoqarashi, o'rganishga bo'lgan qiziqishi va muammolarni hal qilishga bo'lgan yondashuvini belgilab beradi. Shu sababli, mustaqil fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlardan samarali foydalanish bugungi kun pedagogikasida dolzarb masalalardan biridir.

Mustaqil fikrlash o'quvchining bilimlarni shunchaki yodlash emas, balki ularni qayta ishlash, taqqoslash va xulosa chiqarish jarayonida shakllanadi. Buning uchun o'quv jarayonida interfaol metodlar — "Aqliy hujum", "Klaster", "Bahs-munozara" kabi usullardan foydalanish o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi¹. Masalan, "Klaster" metodidan foydalanilganda, bolalar bir mavzu yuzasidan o'z fikrlarini turli yo'nalishlarda erkin bayon qiladilar, bu esa ularning mustaqil tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish mustaqil fikrlashni shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Multimedia vositalari, interaktiv doskalar va elektron resurslar o'quvchilarga mustaqil izlanish imkonini yaratadi.

Bu jarayon o'quvchilarning o'z-o'zini nazorat qilish, qo'shimcha ma'lumot topish va tanqidiy baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi²

Ijodiy topshiriqlar ham o'quvchilar tafakkurini kengaytirishga yordam beradi. Masalan, matnga alternativ yakun yozish, kichik loyiha ishlari bajarish yoki ertak qahramonlarini o'zgacha tasavvur qilish orqali o'quvchilar o'z fikrlarini ijodkorona ifoda etishga o'rganadilar.

Bu esa ularni bir xil yechimlar bilan chegaralanib qolmasdan, yangicha yondashuvlarni ishlab chiqishga yo'naltiradi.

Muammoli vaziyatlardan foydalanish esa o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini faollashtiradi. O'qituvchi tomonidan berilgan savol yoki vazifa o'quvchilarni izlanishga, turli variantlarni tahlil qilishga va eng maqbulini tanlashga undaydi. Shu tariqa, bolalar "tayyor bilim"ni emas, balki o'z intellektual faoliyati natijasida hosil qilingan bilimni egallaydilar³

Bu jarayonda o'qituvchining roli nihoyatda muhimdir. U nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlovchi, yo'naltiruvchi hamdir. O'qituvchi to'g'ri savollar berib, o'quvchilarni fikrini asoslashga va o'z nuqtayi nazarini himoya qilishga o'rgatadi. Shunday qilib, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida interaktiv hamkorlik shakllanadi

Bugungi ta'lim jarayonida mustaqil fikrlashni rivojlantirishning yana bir samarali yo'li bu loyiha asosida o'qitish metodidir. Loyiha ishlari o'quvchilarni nafaqat bilim olishga, balki uni amaliyotda qo'llashga o'rgatadi. Masalan, tabiatshunoslik fanidan "Mening bog'im" loyihasi ustida ishlashda bolalar o'z hovlisida yetishtiriladigan o'simliklar haqida ma'lumot yig'adi, kuzatishlar olib boradi va xulosalar chiqaradi. Bu jarayon orqali ularning izlanish, solishtirish, umumlashtirish ko'nikmalari shakllanadi. Loyiha asosida ishlash o'quvchilarning mas'uliyat hissini oshiradi, hamkorlikda ishlashga, o'z fikrini himoya qilishga va boshqalarni tinglashga o'rgatadi. Mustaqil fikrlashni shakllantirishda tanqidiy tafakkur metodlari ham muhim o'rin tutadi. "Tushunchalar jadvali", "Insert", "Beshinchi ustun" kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarga berilgan axborotni tanqidiy baholash, muhim va ikkinchi darajali fikrlarni ajratish, asosiy g'oyani anglash va xulosaga kelishga yordam beradi. Bu metodlar yordamida

1. ¹ Abdullaeva, M. Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlardan foydalanish. Toshkent: Fan, 2021.

2. ² Hasanboeva, O. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. Toshkent: O'qituvchi, 2020.

³ Xodjayeveva, N. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. Toshkent: Innovatsiya, 2023.

bola mustaqil ravishda o'qilgan matn yoki tinglangan ma'lumotni chuqur tahlil qiladi, o'z fikrini dalillar bilan asoslashga o'rganadi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantirish uchun turli fanlarni integratsiyalash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, matematika darsida masalalarni yechishda atrof-muhitdan olingan misollarni ishlatish, ona tili darsida esa hayotiy vaziyatlarni inobatga olish orqali bolalarning hayotiy tajribasi mustahkamlanadi. Fanlararo integratsiya nafaqat bilimni mustahkamlash, balki yangi g'oyalarni ilgari surish, muammolarga ijodiy yondashishni rivojlantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy o'qitish jarayonida STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) yondashuvi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv orqali bolalar fanlarni bir-biriga bog'liq holda o'rganib, bilimlarni hayotiy muammolarni hal qilishda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, matematika darsida geometrik shakllarni o'rganish jarayonida texnologiya va san'at elementlarini qo'shish orqali o'quvchilar muhandislik fikrlashini ham rivojlantirishi mumkin.

Mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda milliy qadriyatlar va an'analarni o'quv jarayoniga singdirish ham katta ahamiyatga ega. Bolalar xalq og'zaki ijodi namunalaridan – maqol, topishmoq, ertak va dostonlardan foydalanish orqali o'z milliy madaniyati haqida chuqurroq tasavvurga ega bo'ladi. Bu esa ularning nafaqat bilim, balki tarbiyaviy jihatdan ham rivojlanishiga xizmat qiladi. O'z milliy qadriyatlariga tayangan holda ijodiy fikrlashni shakllantirish o'quvchilarda mustaqil qaror qabul qilish, o'z fikrini erkin ifoda etish va tanqidiy yondashish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Yana bir muhim jihat – o'quvchilarning mustaqil o'qish faoliyatini rivojlantirishdir. O'quvchilarga o'z qiziqishi bo'yicha kitob tanlash, ularni o'qib chiqqandan so'ng qisqa xulosalar yozish yoki og'zaki hikoya qilib berish topshirig'i mustaqil fikrlashni rivojlantirishning samarali vositasidir. Bu orqali bola nafaqat bilim oladi, balki uni o'z fikrlari bilan boyitadi, xulosaga keladi, boshqa bolalarning fikrlari bilan solishtiradi va o'z dunyoqarashini kengaytiradi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun o'qituvchi o'quvchilarga ochiq savollar berishi lozim. Masalan, "Sizningcha, bu voqea boshqacha yakun topganida nimalar bo'lardi?", "Qahramonning o'rnida siz bo'lsangiz qanday qaror qabul qilardingiz?", "Boshqacha yo'l bilan muammoni hal qilib bo'larmidi?" kabi savollar o'quvchilarning mustaqil izlanishiga, o'z nuqtayi nazarini shakllantirishiga yordam beradi. O'quvchi o'z fikrini dalillar bilan asoslashga harakat qilgan sari uning mantiqiy va tanqidiy tafakkuri kuchayadi.

Shuningdek, zamonaviy ta'limda gamifikatsiya – ya'ni o'yin elementlarini ta'lim jarayoniga qo'shish ham mustaqil fikrlashni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. O'yinlar jarayonida o'quvchilar turli vazifalarni bajarish, masalalarni hal qilish, muammolarga yechim topish orqali o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga o'rganadilar. Bu esa ularda nafaqat bilim, balki ijodkorlik va tashabbuskorlikni ham rivojlantiradi.

Mustaqil fikrlashni shakllantirish jarayonida ota-onalar bilan hamkorlik ham katta ahamiyatga ega. Oilada bolaning fikrini qadrlash, unga savollar berish, qaror qabul qilish jarayonida ishtirok ettirish bola tafakkurini rivojlantiradi. O'qituvchi ota-onalar bilan muntazam aloqa qilib, bolaning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun birgalikda ishlasa, natija yanada samarali bo'ladi.

Loyiha asosida ishlash o'quvchilarning mas'uliyat hissini oshiradi, hamkorlikda ishlashga, o'z fikrini himoya qilishga va boshqalarni tinglashga o'rgatadi. Mustaqil fikrlashni

shakllantirishda tanqidiy tafakkur metodlari ham muhim o'rin tutadi. "Tushunchalar jadvali", "Insert", "Beshinchi ustun" kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarga berilgan axborotni tanqidiy baholash, muhim va ikkinchi darajali fikrlarni ajratish, asosiy g'oyani anglash va xulosaga kelishga yordam beradi.

Bu metodlar yordamida bola mustaqil ravishda o'qilgan matn yoki tinglangan ma'lumotni chuqur tahlil qiladi, o'z fikrini dalillar bilan asoslashga o'rganadi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantirish uchun turli fanlarni integratsiyalash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, matematika darsida masalalarni yechishda atrof-muhitdan olingan misollarni ishlatish, ona tili darsida esa hayotiy vaziyatlarni inobatga olish orqali bolalarning hayotiy tajribasi mustahkamlanadi. Fanlararo integratsiya nafaqat bilimni mustahkamlash, balki yangi g'oyalarni ilgari surish, muammolarga ijodiy yondashishni rivojlantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy o'qitish jarayonida STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) yondashuvi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv orqali bolalar fanlarni bir-biriga bog'liq holda o'rganib, bilimlarni hayotiy muammolarni hal qilishda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, matematika darsida geometrik shakllarni o'rganish jarayonida texnologiya va san'at elementlarini qo'shish orqali o'quvchilar muhandislik fikrlashini ham rivojlantirishi mumkin.

Mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda milliy qadriyatlar va an'analarni o'quv jarayoniga singdirish ham katta ahamiyatga ega. Bolalar xalq og'zaki ijodi namunalaridan – maqol, topishmoq, ertak va dostonlardan foydalanish orqali o'z milliy madaniyati haqida chuqurroq tasavvurga ega bo'ladi. Bu esa ularning nafaqat bilim, balki tarbiyaviy jihatdan ham rivojlanishiga xizmat qiladi. O'z milliy qadriyatlariga tayangan holda ijodiy fikrlashni shakllantirish o'quvchilarda mustaqil qaror qabul qilish, o'z fikrini erkin ifoda etish va tanqidiy yondashish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Yana bir muhim jihat – o'quvchilarning mustaqil o'qish faoliyatini rivojlantirishdir. O'quvchilarga o'z qiziqishi bo'yicha kitob tanlash, ularni o'qib chiqqandan so'ng qisqa xulosalar yozish yoki og'zaki hikoya qilib berish topshirig'i mustaqil fikrlashni rivojlantirishning samarali vositasidir. Bu orqali bola nafaqat bilim oladi, balki uni o'z fikrlari bilan boyitadi, xulosaga keladi, boshqa bolalarning fikrlari bilan solishtiradi va o'z dunyoqarashini kengaytiradi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun o'qituvchi o'quvchilarga ochiq savollar berishi lozim. Masalan, "Sizningcha, bu voqea boshqacha yakun topganida nimalar bo'lardi?", "Qahramonning o'rnida siz bo'lsangiz qanday qaror qabul qilardingiz?", "Boshqacha yo'l bilan muammoni hal qilib bo'larmidi?" kabi savollar o'quvchilarning mustaqil izlanishiga, o'z nuqtayi nazarini shakllantirishiga yordam beradi. O'quvchi o'z fikrini dalillar bilan asoslashga harakat qilgan sari uning mantiqiy va tanqidiy tafakkuri kuchayadi.

Shuningdek, zamonaviy ta'limda gamifikatsiya – ya'ni o'yin elementlarini ta'lim jarayoniga qo'shish ham mustaqil fikrlashni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. O'yinlar jarayonida o'quvchilar turli vazifalarni bajarish, masalalarni hal qilish, muammolarga yechim topish orqali o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga o'rganadilar. Bu esa ularda nafaqat bilim, balki ijodkorlik va tashabbuskorlikni ham rivojlantiradi.

Mustaqil fikrlashni shakllantirish jarayonida ota-onalar bilan hamkorlik ham katta ahamiyatga ega. Oilada bolaning fikrini qadrlash, unga savollar berish, qaror qabul qilish jarayonida ishtirok ettirish bola tafakkurini rivojlantiradi. O'qituvchi ota-onalar bilan

muntazam aloqa qilib, bolaning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun birgalikda ishlasa, natija yanada samarali bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni shakllantirish zamonaviy ta'limning eng muhim maqsadlaridan biridir. Interfaol metodlar, AKT vositalari, ijodiy topshiriqlar va muammoli vaziyatlar orqali o'quvchilarning tafakkuri kengayadi, tanqidiy va ijodiy yondashuvlari rivojlanadi. Mustaqil fikrlashni qo'llab-quvvatlashda o'qituvchining yetakchi o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan, ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva, M. Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlardan foydalanish. Toshkent: Fan, 2021.
2. Azizxo'jayeva, N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Hasanboeva, O. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. Toshkent: O'qituvchi, 2020.
4. Jo'raev, B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari. Toshkent: NMIU, 2022.
5. Karimova, D. Ta'limda ijodiy faoliyatni shakllantirish usullari. Samarqand: Zarafshon, 2019.
6. Komilov, A. Mustaqil fikrlash va kreativ yondashuv pedagogikasi. Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
7. Nazarova, G. Boshlang'ich ta'lim metodikasi va zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Universitet, 2021.
8. Qodirova, N. O'quvchilarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish. Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.
9. Qurbonov, S. Axborot texnologiyalari va ta'lim jarayonida ularning roli. Toshkent: Innovatsiya, 2022.
10. Rasulova, Z. Tanqidiy tafakkurni rivojlantirish metodikasi. Toshkent: NMIU, 2020.
11. Ahmedov, A. va Xolmo'minova, O. (2024). BOSHLANG 'ICH SINIF DARSLARIDA TEKSHIRISH METODLARIDAN FOYDALANISH. Tibbiyot, pedagogika va texnologiya: nazariya va amaliyot, 2 (10), 258-261.
12. Ahmedov, A. (2025). BAŞLANGICH TA'LIM MATEMATIKA DARSLARIDA GEOMETRIK TUSHUNCHALARNI O'QITISHDA SUN'YIY INELLEKT ILOVALARIDAN FOYDALANISH. Tadbirkorlik va pedagogika, 4 (1), 249-255.
13. Ahmedov, A., & Xolmo'minova, O. (2024). BOSHLANG 'ICH SINIF DARSLARIDA TEKSHIRISH METODLARIDAN FOYDALANISH. Medicine, pedagogy and technology: theory and practice, 2(10), 258-261.
14. Ahmedov, A. (2023). Boshlang 'ich sinif matematika darslarida multimedia texnologiyalaridan foydalanishning nazariy ahamiyati. in Library, 4(4), 119-127.